

Remissvar avseende betänkande SOU 2024:68 Mottagandelagen – En ny lag för ordnat asylmottagande och effektivt återvändande

I slutbetänkandet *Mottagandelagen – en ny lag för ordnat asylmottagande och effektivt återvändande* (SOU 2024:68) föreslås att en ny lag ska reglera mottagandet av vissa utlänningar som ansöker om uppehållstillstånd i Sverige i stället för den nuvarande lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. Enligt utredningen syftar den nya lagen till att säkerställa att regelverket är ändamålsenligt och att åtgärda otydligheter, brister och luckor i nuvarande regelverk. Det nya regelverket, som föreslås heta mottagandelagen (2026:00), syftar även till att skapa legitimitet och ett långsiktigt hållbart regelverk.

Delmi tillstyrker utredningens förslag om att införa en ny lag. Den nuvarande lagen lämnar utrymme för godtycklighet i beslut och i klassificering av olika fall, där vissa riskerar att lämnas utanför skyddet som lagen erbjuder. Utredningen framhåller att *Mottagandelagen föreslås omfatta asylsökande även efter att ett beslut rörande deras ansökan om uppehållstillstånd fått laga kraft, vilket innebär att lagen kommer att omfatta fler personer och omfatta personerna under en längre tid än i dag* (s.68). Från Delmis perspektiv är det särskilt relevant att utredningen föreslår att den nya lagen ska omfatta individer som har fått ett återvändandebeslut. Flera av dessa är ovilliga att återvända men, bland de som medverkar till att återvända, kan situationen vara särskilt komplicerad när verkställigheten försvåras av olika faktorer. Just denna grupp är inte tydligt inkluderad i nuvarande regelverk.

Delmi tillstyrker utredningens förslag om att dagersättning för individer som har fått avslag på sin asylansökan ska återinföras. Den nuvarande lagen tar inte hänsyn till den sårbara situation som kan uppstå för personer som har fått ett utvisningsbeslut. Lagen lämnar utrymme för att dessa personer kan hamna i ett parallellsamhälle eller i ett så kallat skuggsamhälle, då de ofta saknar inkomst eller har en inkomst som ligger på existensminimum, vilket utredningen påpekar på sida 324. I sammanhanget är det viktigt att ha i åtanke att längden på individens vistelse i Sverige, särskilt mellan att hen fått ett utvisningsbeslut och den faktiska resan till ursprungslandet, kan variera i betydande grad. Till exempel belyser Delmi-rapporten ”De som inte får stanna” (2020:1) flera olika typer av implementeringshinder vad gäller återvändande. I Delmi-rapporten ”De som skickades tillbaka” (2021:10) uppmärksammas också den sårbara situationen för många individer innan själva återvändandet till ursprungslandet, vilket har en negativ påverkan på deras förutsättningar för en hållbar återintegration.

Delmi vill särskilt understryka vikten av att undvika att individer som har fått ett utvisningsbeslut, och där beslutet av olika anledningar inte är verkställbart på kort sikt, hamnar i en limbosituation utan något skydd. Precis som utredningen nämner gällande det nuvarande regelverket: *Det är också oklart när någon som omfattas av lagen upphör att göra det. Oklarheterna leder till att det i vissa fall är osäkert om en person har rätt till bistånd och i så fall enligt vilket regelverk, samt om det är Migrationsverket eller en kommun som har ansvar för biståndet.* (SOU2024:68, 136). Dessa oklarheter leder inte bara till att individerna, åtminstone de som i princip är villiga att återvända, blir tvungna att söka någon form av inkomst via informella nätverk. Som lagstiftningen ser ut idag riskerar även personer som har ett utvisningsbeslut att hamna i det så kallade skuggsamhället, vilket i sin tur kan försvåra viljan och förutsättningarna för att återvända. Individerna skulle kunna besluta sig för att avvika efter att ha hittat ett informellt sätt att klara sin vardag i Sverige.

Delmi är kritiskt till introducerandet av vissa förslag, till exempel villkorande av dagersättning. Återinförande av dagersättning till dem som har fått ett utvisningsbeslut motiverar betänkandet som ett sätt att uppmuntra individerna att uppfylla vissa ”skyldigheter”. Grunden för bidragen bör vara att erbjuda ett minimumbistånd under de sista vistelsedagarna i Sverige, baserat på basala behov och EU-rättens miniminivå, och för att undvika en situation där individen saknar primära resurser då hen inte har rätt till egen inkomst på annat sätt. Även om individen ska vara tillgänglig för

Migrationsverket under tiden innan verkställigheten, bör bidragen inte villkoras och framstå som en morot för att uppfylla ”skyldigheterna”. Bidragens återinförande bör primärt handla om att tillgodose basala behov och inte vara en belöning för att följa lagen. Dessutom, att uttrycka sig i termer av skyldigheter kan vara problematiskt i detta fall. Till exempel innebär utredningens förslag att asylsökandes medverkan till klarläggande av identiteten blir ett villkor för dagersättning snarare än en nedsättningsgrund, vilket är fallet enligt gällande ordning (s.25). I vissa fall har individen inte möjlighet att klarlägga sin identitet på grund av brist på kontakt med ursprungslandets myndigheter tidigare i livet. Ett exempel gäller afghaner som är födda i Iran (Delmi 2021:10). Svårigheter att klarlägga sin identitet utan hjälp från ursprungslandets myndigheter kan leda till att individen förlorar sin rätt till dagersättning. Sådana svårigheter kan bero på avsaknad av nödvändiga personuppgifter eller för att myndigheterna i ursprungslandet inte samarbetar med de myndigheter i Sverige som är ansvariga att implementera utvisningsbeslut. Som framgår i Delmis studie *Return Migration diplomacy* (2024:8) finns det därtill brister samt ineffektivitet i samarbetet mellan Migrationsverket, Polismyndigheten och utländska beskickningar som påverkar förutsättningarna för återvändande.

Delmi bedömer att om dagersättning verkligen ska fungera som ett incitament för att uppfylla särskilda skyldigheter (s.329) och framför allt för ett effektivt återvändande, bör summan vara tillräcklig för att det ska leda till att individen avstår från att söka ett jobb i den informella sektorn. Utredningen föreslår ingen summa men nämner att förslaget innebär en koppling till försörjningsstödet, som i sin tur är kopplat till konsumentprisindex (s.68). Även om det kan tänkas vara en potentiellt rimlig summa, finns det risk för att nivån på dagersättningen gör att den inte fungerar som ett tillräckligt incitament. Med tanke på att ett mål med utredningens förslag är ett effektivt och hållbart återvändande ser vi, utifrån Delmis perspektiv, även att åtminstone en del av tiden efter genomfört återvändande behöver beaktas. Utredningen saknar förslag kopplade till förutsättningarna för återintegration. Delmis bedömning är att incitament för frivilligt återvändande inte bara bör fokusera på den sista tiden i Sverige utan även på den framtida återintegrationen. Därför borde återintegrationens befintliga eller potentiella nya bidrag också inkluderas i en migrationspolitik som har hållbarhet som ett av sina mål.

I detta ärende har ordförande i Delmi, Joakim Palme, beslutat.
Utredningssekreterare Constanza Vera Larrucea har varit föredragande.

Joakim Palme

Constanza Vera Larrucea